

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Έτσι είναι τα πράγματα

Δεν ήξερα από πού να αρχίσω και έτσι τη ρώτησα.

«Αθηνά;»

Μου έδινε κατακάθια καφέ από ένα κουταλάκι. Ήταν ένα κρύο, φωτεινό μεσημεράκι του Ιουνίου και όσοι είχαν βγει για ψώνια είχαν εγκαταλείψει το κέντρο του Σίδνεϊ, παραχωρώντας το σε πολυάσχολους μπαμπάδες μερικής απασχόλησης και σε βιαστικές υπαλλήλους γραφείου. Καθόμασταν σε μια καφετέρια στον πρώτο όροφο του κτιρίου Queen Victoria και αισθανόμασταν την υγρασία του χειμώνα που ερχόταν από τις σκάλες πλησίον μας. Ήταν σχεδόν τριών ετών.

«Θυμάσαι που ήσουν μικρό μωράκι;»

«Όχι.»

«Θυμάσαι *οτιδήποτε* από τότε που ήσουν μωράκι;»

«Όχι.»

Συνέχισε να ξύνει με το κουταλάκι της τα κατακάθια του καφέ στην άδεια κούπα.

«Θέλεις κι άλλο; Να σου δώσω κι άλλο;»

Έσκυψα υπάκουα μπροστά. Έξυσε ακόμη περισσότερο την άδεια κούπα και μου έδωσε ακόμη μια μικρή ποσότητα από κατακάθια καφέ, τα οποία είχαν μια απαίσια μεταλλική γεύση.

«Πώς ήταν όταν ήσουν ένα μικρούλι τοσοδούλικο μωράκι;»

«Δεν ξέρω. Δεν ξέρω ακόμη.»

Ακόμη. Νομίζει ότι κάποια στιγμή θα τα θυμηθεί όλα;

«Μπορείς να θυμηθείς κάτι από αυτά που κάναμε όταν ήσουν μωράκι;»

«Ωχ, συνέχεια γι' αυτό μιλάς», αναστέναξε.

Κάθισα πίσω, λιγάκι σαστισμένος από τον τόνο της κόρης μου. Καθώς την κοιτούσα να ασχολείται με αποφασιστικότητα με την κούπα του καφέ μου, αναρωτιόμουν αν πραγματικά της είχα ξανακάνει την ίδια ερώτηση στο παρελθόν. Μπορεί να είχα θέσει κάποια παρόμοια ερώτηση, η οποία ήταν εξίσου απίθανο να απαντηθεί ή εξίσου παράλογη.

«Σε ρωτώ γιατί ενδιαφέρομαι.»

«Γιατί;»

«Γιατί είναι ενδιαφέρον. Γιατί με ενδιαφέρεις εσύ.»

Έκανε θόρυβο με το κουταλάκι της μέσα στην κούπα του καφέ μου. «Τώρα είναι σειρά σου να παίζεις και να με ταΐσεις.»

«Μπορείς να θυμηθείς;»

«Έλα παίζε μαζί μου! Χτύπα παλαμάκια!»

Χτύπησα παλαμάκια. Υπάλληλοι γραφείου περνούσαν από μπροστά μας κρατώντας καφέδες και διασκεδάζοντας με τα χειροκροτήματα που ακούγονταν από την παλιά καφετέρια βιενέζικου στυλ.

«Αθηνά, όταν ήσουν ένα τοσοδούλικο μικρούλικο μωράκι, τι παιχνίδια παίζαμε;»

«Λοιπόν...», μου απάντησε με σχετική βεβαιότητα, «νομίζω ότι παίζαμε κυνηγητό.»

«Και τι κάναμε όταν ακόμη δεν ήξερες να περπατάς και δεν μπορούσες να τρέχεις; Όταν ήσουν ακόμη ένα μικρούλι τοσοδούλικο μωράκι; Μπορείς να θυμηθείς την περίοδο που ήσουν ένα μικρούλι τοσοδούλικο μωράκι;»

Τράβηξε το καλαμάκι της από την πορτοκαλάδα της και φύσηξε με κατεύθυνση προς εμένα, γελίζοντάς με με την κολλώδη ζεστασιά του. Ένιωσα μια οικεία και ελαφρά αίσθηση απελπισίας.

«Μπορείς να θυμηθείς ποιος σε φρόντιζε όταν ήσουν μωρό;»

«Η μανούλα.»

«Ποιος άλλος;»

Με κοίταξε με το καλαμάκι ακόμη ανάμεσα στα δόντια της. Οι ξανθές της μπούκλες έπεφταν στα μάτια της. Τα μπλε μάτια της ήταν μεγάλα και καθαρά. Οι ερωτήσεις μου φαινόταν ότι την ενοχλούσαν. Ήταν η πιο πρόσφατη απαίτησή μου από εκείνη, την

οποία έπρεπε να ανεχθεί. Αλλά χρειαζόμουν την απάντησή της. Κάτι ασυνήθιστο είχε συμβεί στο υπέροχο μωράκι μας που συνηθίζε να ουρλιάζει και που τώρα ήταν σχεδόν τριών ετών. Μόνη μάρτυρας αυτής της αλλαγής ήταν η ίδια. Εγώ παρατηρούσα την εξωτερική της μεταμόρφωση, κατέγραφα τις αλλαγές και θεωρούσα ότι με μια μικρή ώθηση ή «δωροδοκία» θα μπορούσα να είχα μια δοκιμαστική συζήτηση μαζί της. Ωστόσο, εκείνη ήταν αυτή που την είχε βιώσει. Εγώ είχα τα σημειωματάριά μου, τις σημειώσεις μου και τις θεωρίες μου, αλλά η προσεκτική παρατήρηση δεν μπορούσε να μου προσφέρει τίποτε άλλο. Έπρεπε το υποκείμενο της έρευνας και της παρατήρησής μου να θυμηθεί μόνο του.

Στη συνέχεια χαμογέλασε. Ή θα ήθελα να πιστεύω ότι χαμογέλασε.

«Ο μπαμπάκας», απάντησε.

Αναπολώντας το παρελθόν αντιλήφθηκα ότι είχα πολλές απαιτήσεις από ένα τόσο μικρό παιδί. Αν η Αθηνά ήταν σαν εμένα ή σαν οποιονδήποτε άλλο στον οποίο ετίθετο αυτή η ερώτηση, δεν θα μπορούσε να θυμηθεί παρά ελάχιστες λεπτομέρειες σχετικά με τα πρώτα δύο ή τρία χρόνια της ζωής της. Με οποιονδήποτε τρόπο και αν επιλέξει κανείς να θέσει ερωτήσεις, κανείς δεν φαίνεται να έχει ακριβείς αναμνήσεις σχετικά με την πρώτη παιδική ηλικία του. Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα μικρά παιδιά δεν αποτελούν

μόνο άγραφους χάρτες –*tabula rasa*–, αποτελούν επιφάνειες στις οποίες δεν μπορεί να κολλήσει τίποτα. Τα γεγονότα της ζωής τους δεν προσκολλώνται στη μνήμη τους, γεγονός που, όπως παρατήρησε κάποτε ο Sigmund Freud, δεν προκαλεί αρκετή έκπληξη.

Οι ψυχολόγοι προσφάτως άρχισαν να κατανοούν την αιτία σύμφωνα με την οποία δεν έχουμε αναμνήσεις της πρώτης παιδικής μας ηλικίας. Κάτι που γνωρίζουμε σχετικά με τη μνήμη είναι ότι διαφορετικά είδη πληροφοριών οργανώνονται με διαφορετικό τρόπο. Οι πληροφορίες που σχετίζονται με γεγονότα ταξινομούνται στο σύστημα που είναι γνωστό ως «σημασιολογική» μνήμη, ενώ οι πληροφορίες που σχετίζονται με γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή μας (οι «αυτοβιογραφικές» μας γνώσεις) ταξινομούνται σε άλλο σύστημα. Στην ηλικία των τριών, η Αθηνά ήταν ικανή να χειρίζεται συγκεκριμένα είδη γεγονότων σχετικά με τον κόσμο, όπως η ημερομηνία γέννησής της ή το γεγονός ότι ο επόμενος σταθμός μετά το Harbour Bridge ήταν ο σταθμός Wynyard. Η ικανότητα, όμως, να οργανώνει τις γνώσεις της σχετικά με γεγονότα που της είχαν συμβεί είχε μόλις αρχίσει να διαμορφώνεται. Δεν είχε ακόμη αναπτύξει ικανότητες αυτοβιογράφου. Η ιστορία της ζωής της δεν αποτελούσε για εκείνη ένα κατάλληλο αντικείμενο μελέτης.

Ίσως αυτό να συμβαίνει, διότι η ικανότητα χειρισμού πληροφοριών που σχετίζονται με τη ζωή του ατόμου απαιτεί πολύ περισσότερα από τη συγκέντρωση απρόσωπων και αντικειμενικών πληροφοριών. Για να ισχυριστεί κανείς ότι κατέχει σημασιολογικές γνώσεις σχετικά με την πρωτεύουσα κάποιας χώρας, παραδείγματος χάριν, είναι αρκετό να γνωρίζει απλώς την απάντηση, χωρίς να πρέπει να ανακαλέσει την ακριβή στιγμή που απέκτησε τη συγκεκριμένη πληροφορία ή έμαθε τη συγκεκριμένη απάντηση. Όταν, όμως, πρόκειται για λεπτομέρειες που σχετίζονται με τη ζωή του ατόμου, η ουσία των πραγμάτων που θυμόμαστε και ανακαλούμε έγκειται στην προσωπική και υποκειμενική αξία των αναμνήσεών μας. Δεν ήταν ότι η Αθηνά αδυνατούσε να επεξεργαστεί γεγονότα που σχετίζονταν με το παρελθόν της. Διέθετε καταπληκτική μνήμη αναφορικά με διάφορα είδη αυτοβιογραφικών πληροφοριών, όπως υποσχέσεις στις οποίες είχαμε

καταφύγει σε στιγμές αδυναμίας ή τα ρούχα που φορούσε κατά την επίσκεψή μας σε κάποιο συγκεκριμένο χώρο. Δεν μπορούσε, όμως, να αναπαράγει την ίδια την επίσκεψη, δεν μπορούσε να τοποθετήσει τον εαυτό της στο κέντρο αυτής της ανάμνησης. Στην πραγματικότητα, οι επιστήμονες που ερευνούν τη μνήμη ισχυρίζονται ότι αυτή η ειδική, υποκειμενική πτυχή της μνήμης είναι πιθανόν να αρχίζει να αναπτύσσεται στα μέσα του τρίτου έτους της ζωής του ατόμου. Αν αυτός ο ισχυρισμός αληθεύει, τότε εξηγείται ο λόγος για τον οποίο τα πρώτα χρόνια της ζωής μας αποτελούν κενό για τους περισσότερους από εμάς. Κατά τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας μας απουσιάζουμε από τις αναμνήσεις μας· είμαστε σε θέση να τις βιώσουμε, αλλά δεν μπορούμε να τις αναβιώσουμε.

«Τι γράφεις;», ρώτησε.

Την κοίταξα πάνω από τις πυκνογραμμένες σελίδες του σημειωματαρίου μου. Δεν είχα καταλάβει ότι για ακόμη μία φορά οι παρατηρήσεις μου σχετικά με το υποκείμενό μου είχαν αποσπάσει την προσοχή μου από το ίδιο το υποκείμενο.

«Γράφω αυτά που μου λες. Κρατώ αυτές τις σημειώσεις από τότε που ήσουν μωράκι.»

«Γιατί;» ρώτησε και φάνηκε ελαφρώς σοκαρισμένη.

«Γιατί αυτό κάνει ο μπαμπάκας. Προσπαθεί να καταλάβει πώς σκέφτονται τα μικρά παιδιά. Αυτή είναι η δουλειά του.»

Γέλασε με τα λεγόμενά μου. Οι μπαμπάδες κοιτούσαν όλη μέρα λευκές σελίδες χαρτιού και στη συνέχεια έκαναν μεγάλους περιπατους, μιλώντας με τον εαυτό τους. Αυτό σίγουρα δεν μπορούσε να σε βοηθήσει να κατανοήσεις *τίποτε*.

«Ξέρεις κάτι;», είπε, «Όταν ήμουν μωράκι είχε πολύ ήλιο.»

Έγνεψα, προσπαθώντας να παροτρύνω την ανάμνησή της να αναδυθεί. Υποπτεύθηκα ότι η συγκεκριμένη καλοκαιρινή ανάμνηση σχετιζόταν με τις οικογενειακές καλοκαιρινές διακοπές της προηγούμενης χρονιάς ή προέρχονταν από τις οικογενειακές ταινίες που είχαμε προσφάτως παρακολουθήσει. Η Αθηνά δεν ήταν σίγουρη για την ανάμνησή της και μπορούσα να καταλάβω τον λόγο. Αν είχε αρχίσει να οριοθετεί τις αναμνήσεις της στην ηλικία των δυόμισι ετών, τότε είχε ξεχάσει τα πέντε-έκτα της ζωής